

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:16, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **25.12.2018**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **07.02.2019**

Sayfa / *Page*: 145-153

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK627>

Yazar / *Writer*:

Dr. Öğr. Üyesi Yudum KIRMIZI

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü

ykirmizi@kastamonu.edu.tr

YUNUS EMRE DİVANİ'NDA ZARF-FİİLLER*

Öz

Yunus Emre, edebî şahsiyeti ve eserleriyle Anadolu Türkçesi'nin kuruluşuna yön vermiştir. Aynı zamanda Yunus Emre'nin kullandığı kelime ve ifade kalıpları, mecaz ve ıstılahlar Türkçe'nin edebî dil hâlini alması yolunda bir dönüm noktasıdır. Bu çalışmada, Yunus Emre'nin üslubunun nitelikleri zarf-fiiller bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Türkçede ekler dildeki ifade zenginliğini ve çeşitliliğini sağlayan unsurlardır. Ekler dilin gelişim çizgisine uygun olarak çoğalmış, farklılaşmış ve gelişmiştir. Yapacağımız bu çalışma zarf-fiil eklerinin bu tarihi gelişim ve değişim sürecini tespit etmeye yarayacaktır.

Yunus Emre Divanı'nda yapı ve işlev bakımından yaptığımız incelemede "-(y)Up"; "(y)UbAn"; "-(y)UbAnIn"; "-mAdIn"; "-(y)iken"; "-InCA"; "-(y)Icak" ve bu ekin genişlemiş şekli olan "-IcAGAZ"; "-AlI" "-dUkçA"; "-dUkdA"; "-lAyIn"; "-mAzdAn"; "-mAzIn"; "-(y)A, -(y)I, -(y)U"; "-sA" zarf-fiil eklerinin kullanıldığını görmekteyiz. Yunus Emre Divanı'nda bir kere kullanılan "-mAgIn" zarf fiil eki Anadolu sahasında eke ait en eski örnektir. "Yana yana", "diyü diyü", "kaza kaza", "döne döne" ikilemelerden oluşan zarf-fiillerdir. Zarf-fiillerin büyük bir kısmı tarz bildiren zarf-fiillerden oluşurken, zaman bildiren zarf-fiiller ise

* Bu çalışma II. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü olarak sunulmuştur.

Divan'da daha az kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından yüksek olan zarf-fiillere Yunus Emre Divanı'ndan bazı örnekler verilmiştir.

Divan'da kullanılan zarf-fiillerin sayısı şairin şiirlerinde durağan nesne nitelermeleri yerine, hareket hâlindeki, nesnenin hareket tasvirini yapmayı tercih ettiğini gösterir. Bu kullanışlar Yunus'un dinamik üslubunun belirleyici özelliklerindendir.

Anahtar kelimeler: Zarf-fiil, Yunus Emre Divanı, Yunus Emre, zarf, fiilimsi.

GERUNDIUMS IN THE DIVAN OF YUNUS EMRE

Abstract

Yunus Emre gave direction to the establishment of Anatolian Turkish with his literary personality and his works. At the same time, the words and expressions used by Yunus Emre are a turning point in the way that the metaphor and Turkish language become literary language. In this presentation, the characteristics of the style of Yunus Emre will be tried to be examined in the context of gerundiums.

In Turkish, affixes are elements that provide rich expression and diversity on the ground. The affixes were multiplied, differentiated and developed in accordance with the developmental line of the lent. We will do this study to determine the process of historical development and changes of the gerundiums affixes.

In the examination of structure and function in Yunus Emre's Divan, we see that the gerundiums affixes "-(y)Up"; "(y)UbAn"; "-(y)UbAnIn"; "-mAdIn"; -(y)iken"; "-IncA"; "-(y)Icak" and the expansion form of this affix "-IcAGAz"; "-AlI" "-dUkçA"; "-dUkdA"; "-lAyIn"; "- mAzdAn"; "-mAzIn"; "-(y)A, -(y)I, -(y)U"; "-sA" used in the book. The use of the gerundiums suffixes used in Yunus Emre's Divan "-mAgIn" is the oldest example of this affix in the context of old Anatolia. "Yan yana", "diyü diyü", "kaza kaza", "done done" are the gerundiums consisting of reduplication. While the majority of the gerundiums consist of adverbs of manner, the adverbs of time are used less. There are some examples from the Divan of the Yunus Emre, which are high in usage frequency.

The number of gerundiums used in Divan shows that in the poet's poems, instead of stationary object qualities, the movement prefers to depict the movement of the object. These uses are the determining characteristics of Yunus' dynamic style.

Keywords: Gerundium, Yunus Emre's Divan, Yunus Emre, adverb, verbal.

Giriş

Çekimsiz fiiller içerisinde değerlendirilen zarf-fiiller şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar. Zarf-fiiller fiillerin zarf şekilleridir. İsim değil, fiil olan kelimelerdir. Zarf-fiiller fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlarken zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğini taşırlar ve cümlelerde zarf görevini yüklenirler. Her türlü fiil kök ve gövdelerine ekler getirilerek oluşturulan zarf-fiiller de asıl anlam değişmez ve böylece ad soylu zarflardan ayrılırlar. Zarf fiillerin ada dönüşme özelliği yoktur fakat *erte*, *öte*, *göre* vb. örneklerde görülen kalıplaşma yoluyla adlaşmış olan bazı türleri vardır. Bazı ad-fiil ve özellikle sıfat-fiiller iyelik ve ad çekim ekleri ile genişletilerek zarf-fiil grubuna geçebilirler Zarf-fiiller tek başlarına kullanıldıkları gibi bir esas fiille bir yardımcı fiilin oluşturduğu birleşik fiillerde de yer alabilirler (Korkmaz 2009, 983-984). Her iki örneğe de Yunus Emre Divanı'nda rastlanılmaktadır.

Şair divanda toplam 884, 618 de farklı zarf-fiil kullanmıştır.

Yunus Emre divanında en çok kullanılan zarf-fiiller ve kullanım sıklıkları aşağıdaki gibidir (Görmüş 2003, 97-98):

Tablo 1. Yunus Emre Divanı'ndaki Zarf-Fiillerin Sıklık Dereceleri

Zarf-Fiiller	S Sıklık (Frekans) Dereceleri	Zarf-Fiiller	S Sıklık (Frekans) Dereceleri
diyü	25	diyüp	4
gelüp	15	durup	4
koyup	13	düşüp	4
varup	11	gelicek	4
gelmeden	6	isteyüben	4
göricek	6	olıcak	4
içüp	6	olmadan	4
yana yana	6	ölüp	4
diyüben	5	terk idüben	4
geçüben	5	varuban	4
göriceğez	5	yağmur olup	4
görüp	5	yiyüp	4
yaradılmadan	5	yoğ iken	4
bakup	4		

Gramer kitaplarında şart kipi olarak gösterilen, basit ve birleşik şekillerinin belirtildiği kavram aslında şart zarfıdır. “*geliyor iken*” ile “*geliyor ise*” kelimeleri arasında anlamca ve fonksiyon olarak bir fark yoktur. Şart zarflarının tek farkı şahıs eklerini alabilmeleridir.

“*geliyor isem*”

“*geliyor isen*”

“*geliyor ise*”... gibi.

Şart kipi adı verilen ve bizim şart zarfı dediğimiz kelimeler basit ve çekimli halleriyle zarfturlar “*neden-niçin*” sorularına cevap veren, şart anlamı içeren şart zarfları, Yunus Emre'nin

divanında oldukça fazladır. Divanda toplam 418 “-sA” şart zarf-fiil eki kullanılmıştır. “-(I)di” eki da şart anlamı ifade eden şart zarfları kurmaktadır. “E” istek kipinin hikâyesi gibi duran bir ektir. Bunlara bazı örnekler şunlardır:

“benden bilirse”, “bin kızı varısa”, “bir denk artuğusa”, “câhil bin söz söylerise”, “cânda gevher varısa”, “doğru yola gelmezise”, “aşk adına varısa”, “eğer göreyidi Yûnus göziyle gördüğün”, “eger gözüm bakarısa”, “eksikliği varısa”, “güher isterisen”, “gönül neyi severise”, “yola girürisem”, “her kancaru varurısam”, “câhil bin söz söylerise”, “öğüdün dutamısa”... vb.

Eskiden beri Türkçede en çok kullanılan zarf-fiil eki “-(y)Ip, -(y)Up”, Yunus Emre Divanı’nda da 347 defa kullanılarak zarf-fiil ekleri içerisinde en üst sırayı almıştır (Görmüş 2003, 99). Eski Türkçede “-p” şeklinde iken, Batı Türkçesinde önündeki yardımcı vokal ekin bünyesine dahil edilerek, iki sesli bir ek haline gelmiştir. Divanda “göynep” kelimesinin dışında “-(y)Ip, -(y)Up”, şeklinde iki sesli olarak kullanılmıştır (Cin, Babacan 2013, 67).

Çağıruban muştulayam dutuşuban yandum

Yûnus’un eserinde zarf-fiil eklerinden “-Up; -(y)Up; -ip” ekinin bugün yazı dilinde kullanımdan düşen “-Uban; -iben; -UbanI” (-arak, -erek anlamı verir) şekilleri de görülmektedir. Kullanım sıklığı açısından ikinci sırada yer alan “-UbanI”, “-UbanIn” zarf-fiil eki ise 107 defa kullanılmıştır (Görmüş 2003, 99) :

Aldanuban, bezenüben, bakubanı, bülbül olubanı, diyübeni, girübeni, kaynayubanun, koyubanı, virübenin...vb.

Üçüncü en çok kullanılan ek “-mAdAn” ve Eski Türkçedeki hali ile “-mAdIn” ekidir. Menfilik ifade eden bu ek 62 defa kullanılmıştır:

“dimedin”, “dimeden”, “yaradılmadan”, “deprenmeden”, “imaret olmadın”, “ırılmadan”, “bitmeden”, “bulanmadan”...vb.

Dördüncü sırada ise 53 defa kullanılan “-iken” eki yer almaktadır:

Seyr ideriken, kul iken, ağyar iken, elümüz ireriken, batmış iken, bilmeziken, bir iken, bundayiken, düzülmüş iken, gezer iken, giderken, kalmışiken... vb.

Örneklerde görüldüğü gibi ek kelime kök ve gövdelerine eklenirken aradaki “i” hemen hemen hepsinde muhafaza edilmiştir.

Sırayı 46 defa tekrarlanan “-Inca” eki takip etmektedir.

Kişi kim kişinin kahrın *çekince* / Gidüp görünmemek yigdür nazardan **263/2**.

Yârdan ayru *olunca* asılıp ölmek yigdür / ‘Âşık kendü bıragur boynına urganını **398/2**.

“-cAk” ve bu ekin genişlemiş şekli olan “-IcAğIz” zarf-fiil eki, “-Inca” ekinin görevini karşılayan eklerden biridir (Gemalmaz 1991, 8):

Bu âleme **çıkıca** bir aceb hâle geldim

Yunus Emre Divanı’ndaki diğer zarf-fiil ekleri ise “-AlI” ; “-U”, “-I”; “-dUkça”; “-dUkda”; “-IAyIn”; “-mAzdAn; “-mAzIn”; “-a...-a”; “-ü... -ü”, ve “-dUgUnda”, ekleridir.

Bunlardan “-dIkça, dUkçe”, “- dUkda”, zarf-fiil ekleri sıfat-fiil eklerinden genişleme yoluyla oluşmuş eklerdir.

Zarf-fiil eki **-(y)A ve/-(y)I**'nin kullanımına gelince bu ekin **-(y)ArAK** eki gibi kullanıldığı görülmektedir.

tut-a = tutarak

Benim amelim dost idi amelimi **tuta** varam (Gemalmaz 1991, 8).

Eski Türkçe'de de seyrek görülen **-(y)In** zarf-fiil ekinin divanda tek örneği vardır.

inile-yin = inileyerek (Gemalmaz 1991, 9)

Gemalmaz, Yunus Emre Divanı'nda gelecek zaman zarf-fiil eki **-IsAr** ekinin **-(y)Inca** zarf-fiil eki görevinde kullanıldığını belirterek aşağıdaki örneği göstermiştir:

gel-iser = gelinc

de-yiser = deyinice

Can alıcı hod **geliser** emâneti ver **deyiser**

Ben emâneti ıssına vereyin andan varayın (Gemalmaz 1991, 6).

Gemalmaz aynı zamanda Azerî Türkçesi'nde olduğu gibi çok seyrek olarak **-(y)Ip** zarf-fiil ekinin öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanıldığını belirtmektedir.

al-ıp = almış

Senin aşqın beni benden **alıp**dır

Ne şirin derd bu, dermandan içeri (Gemalmaz 1991, 7)

Anadolu sahası eserlerinde -özellikle 16. ve 17. yüzyılda- oldukça işlek hâle geldiği görülen “-mAGIn” ekinin Anadolu sahasında en eski örneği 13. yüzyıl eseri olan *Yunus Emre Divanı*'dır. Eserde ekin tek örneği vardır ve sebep bildirir:

Zekeriyyâ agaca sığın-**magın**

Bıçguyıla iki dildürdün anı (Salan 2015, 73-74).

Şairin kullandığı zarf-fiillerin tamamına baktığımızda en çok kullanılan kelimelerin isim-fiil ve sıfat-fiillerle paralellik arz ettiğini görürüz. Aynı kökten türemiş zarf-fiillere baktığımızda *de-* fiili 44 defa, *gel-* fiili 35 defa, *gör-* fiili 31 defa, *var-* fiili 19 defa kullanılmıştır:

diyü (25)+*diyüben* (5)+ *diyüp* (4) + *dimedın* (2) + *diyü diyü* (2)+ *söyleyüp* (2)+ *söyleyüben* (2)+ *söyler iken* (1)+ *söylenmeden* (1) = 44 defa,

gelüp (15)+ *gelmeden* (6)+ *gelicek* (4)+ *geldükçe* (3)+ *gelelden* (3)+ *gelüben* (2)+ *gelince* (2)= 35 defa,

varup (11)+ *varuban* (4) + *vardukda* (1)+ *varıcağız* (1)+ *varmayınca* (1)+ *varuriken* (1)= 19 defa,

göricek (6) + göriceğez (5) + görüp (5) göreliden (3) görür iken(4) + gördükçe (2) + görmeden (2) görüben (2) + görince (2) = 31 defa kullanılmıştır.

Kullanım sıklıklarını gösterirken, anlam daireleri oluşturmadan zarf-fiilleri yukarıdan aşağıya sıralamıştık. Çıkan sonuca göre en çok kullanılan zarf-fiillere Yunus Emre Divanı'ndan seçtiğimiz bazı örnekler şunlardır:

- Yûnus'ı aşık diyüben zinhar özenüp gelmenüz
 Çok bezirgan ziyân ider varıcağız ırak çava (2/9)
 Allah diyü kıl zârı (71/2)
 Gelüp kaşundan kiçi ay her dem okıyalı sebâk(132/4)
 Ölüm haberi gelmeden
 Ecel yakamız almadan
 Azrail hamle kılmadan
 Gel dosta gidelüm gönül (160/9)
 Zühre yüzün göricek unuttı Rahman'ını (388/6)
 Bundayiken öldür beni varup anda ölmeyeyin (269/3)
 Ben yürüyem yana yana
 Aşk boyadı beni kana (404/2)

Fiil çekimlerine fiillerin hareket kipleri, sıfat-fiillere vasıf yani nesne kipleri, zarf-fiillere de hal kipleri diyebiliriz. İsim zarfları vasıf mahiyetinde bir hâl, fiil zarfları olan zarf-fiiller ise hareket ve oluş şeklinde bir hal ifade ederler (Ergin 1993, 320).

Divanda kullanılan zarf-fiillerin çokluğu şairin şiirlerinde durağan nesne nitelemeleri yerine, hareket halindeki, nesnenin hareket tasvirini yapmayı tercih ettiğini gösterir. Bu kullanışlar Yunus'un dinamik üslûbunun belirleyici özelliklerindedir.

Zarf-fiillerin diğer bir özelliği de asıl hareketin yardımcı hareketlerini ifade eden kelimeler olarak, Türkçeyi birkaç hareketi basit bir cümle ile karşılayan cümle kalabalığından uzak, sade ve geniş bir ifade kabiliyetine sahip bir dil haline getirmeleridir. Yunus Emre zarf-fiillerin bu özelliğinden oldukça sık faydalanmıştır. Şairin zarf-fiilleri bu fonksiyonda kullandığı şiirlerine bazı örnekler şunlardır:

- Yûnus'ı aşık diyüben zinhâr özenüp gelmenüz
 Çok bezirgân ziyân ider varıcağız ırak çava (2/9)
 Bunlar yazın bezenüben dostdan yana uzanuban
 Bir sor ahî bunlara sen kancarudur 'azm-i sefer (28/2)
 Giderem 'aklum başumdan şaşuban
 Yanaram 'aşkun odına düşüben (244/1)

Yunus Emre Divanı'nda zarf-fiillerin bir kısmı tek kelimeden oluşurken bir kısmı da kelime gruplarından oluşmaktadır. Kelime grubundaki zarf-fiil örnekleri şunlardır:

denizler kaynar iken, din tamam olıcak, dermana irişince, er eteğin tutmayınca, evvelki demde, gönüllerde bitmeyince, yimez içmez iken, hiç danışığum yoğiken, hikmetine dalaldan, kadimden beri, İsa deminde, Ken'ân'a irişince, levh ü kalemden önden, Münker-Nekir geldükde, olıcak kazi, ömrince, ta erince ma'suka, Tapduk yüzün görelden, terk olıcak cümle murad, yâ Hû diyicek, yiğid iken, Yûnus kabre vardukda...vb.

Divanda ikilemelerden oluşan zarf-fiil gruplarına da rastlanılmaktadır. Bu ikilemelerden bazıları şunlardır:

“Güle güle”, “yana yana”, “diyü diyü”, “kana kana”, “döne döne”, “kaza kaza”... vb.

Ayrıca şair, divanın genelinde olduğu gibi zarflarda da deyimlerden faydalanmıştır. Zarf-fiillerle kurulmuş deyim olan zarflara bazı örnekler şunlardır:

göz açup yummuş gibi, giryidim gönüle, kafesten kuş uçmuş gibi, ab-ı hayat içmiş gibi, aklum başumdan şaşuban, aşkın odına düşüben, aşk başından aşıcığaz, can kulagıla, cânımı aldukda, dutmazısa Hak sözünü ... vb.

Yûnus Emre 13.yy'da yazdığı şiirlerle kendine has “sehl-i mümteni” adlı bir tarz yakalamış ve az, öz söz söylemeyi düstür edinmiştir. Zeynep Korkmaz'ın da belirttiği gibi “orijinal bir şekil ve anlatım güzelliği içinde konuşmamıza canlılık getiren, anlamı derinleştiren ve mecaz yolu ile düşünceyi kestirmeden anlatmaya yarayan söz kalıpları” (Korkmaz 2009, 289) olan deyimler, Yûnus Emre'nin “sehl-i mümteni” adlı tarzı oluşturmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Mehmet Kaplan da Yûnus Emre'nin dilindeki sağlamlık ve sürekliliğin sebebini onun şiirlerini herkesin bildiği ve kullandığı kelimelerle yazmış olmasına bağlar (Kaplan 1971, 282). Mustafa Tatçı mutasavvıf bir halk şairi olan Yûnus Emre'nin, Türkçe'de dîni-tasavvufî bir ıstılah ve mecaz dilinin kurucusu olduğunu ve bunun onun en dikkat çekici özelliklerinden biri olduğunu söyler (1991, 34). Yunus'un bu sade, kolay anlaşılır ama derin ve mecazlı söyleyişinin en önemli kaynaklarından biri de kullandığı deyimleşmiş fiiller ve onlara yüklediği tasavvufî mecaz ve sembollerle yüklü yeni anlamlarıdır.

Yine şair özellikle “-Up” ve “-UbAnI” zarf-fiil ekleri ve “ol-” fiili ile kurduğu zarf-fiillerde teşhis ve intak sanatının tam tersine bir yol izlemiştir. İnsan dışındaki canlı veya cansız varlıklara ait özelliklerin insana izâfe edilmesiyle yapılan, sanatlı söyleyişe bazı örnekler aşağıda verilmiştir (Görmüş 2003, 37).

Yıldırım olup şakıyan gökde melâik dokıyan

Bulutlara hüküm sürüp yağmur olup yağan benem (177/4)

Ol hâcemdür ben kulıyam dost bağçesi bülbülüyem

Ol hâcemün bağçesinde şâd olup ötmeğe geldüm (179/4)

Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbâna geldüm (224/6)

Şair zarf-fiilleri bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller kurarken de kullanmıştır. Bu birleşik fiillerde ana fiil unsuru başta bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur, “-a/-e”, “-ı/-i”, “-u/-ü”, “-p/-ip”, “-up/-üp” zarf-fiil eklerinden birini taşır (Görmüş 2003, 94).

Yunus Emre divanında tespit ettiğimiz bu türden fiiller şunlardır:

amel ide gör-, açabil-, açılıvir-, alıvir, bozayaz-, bulı göre-, bile gel-, bile gör-, bile var-, çevürü gel-, dervişlik ide gel-, devrânım süre gel-, devrânım süregör-, dileni gör-, doğa gel-, dura kal-, geçebil-, geçe gör-, dile getirübil-, gideribil-, gizlenübil-, göre dur-, göre gel-, göre bil-, gösteri dur-, yüze dur-, hükm idebil-, kasd idebil-, kul olıgör-, kuşanı gör-, miskin olugör-, namâzun kıla gör-, nazar eyleyi gör-, uçabil-, varı bil-, yite gör-, yüze dur-, anlayıvar-, arta dur-, aşa gel-, boza dur-...vb.

Yunus Emre divanında fiillerin yanı sıra isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerini de çok sayıda kullanmıştır. Yunus Emre'nin, insanı hareket halinde gösteren aktif ifadeler kullanması, onun ruhunda İslâm mistisizmine rağmen, atlı göçebe medeniyetine has özellikleri muhafaza ettiğini gösteren bir delil sayılabilir (Kaplan 1971, 287).

Sonuç

Yunus Emre Divanı'nda yapı ve işlev bakımından yaptığımız incelemede “-(y)Up”; “(y)UbAn”; “-(y)UbAnIn”; “-mAdIn”; “-(y)iken”; “-Inca”; “-(y)Icak” ve bu ekin genişlemiş şekli olan “-IcAGAz”; “-AII” “-dUkçA” ; “-dUkdA”; “-IAyIn” ; “- mAzdan” ; “-mAzIn” ; “-(y)A, -(y)I, -(y)U”; “-sA” zarf-fiil eklerinin kullanıldığını görmekteyiz. Yunus Emre Divanı'nda bir kere kullanılan “-mAgIn” zarf fiil eki Anadolu sahasında eke ait en eski örnektir.

Yunus Emre, zarf-fiilleri bazen tek kelime bazen de kelime grubu şeklinde kullanmayı tercih etmiş kelime grupları içerisinde çeşitli deyimlerden de faydalanmıştır. “Yan yana”, “diyü diyü”, “kaza kaza”, “döne döne” ikilemelerden oluşan zarf-fiillerdir.

Zarf-fiillerin diğer bir özelliği de asıl hareketin yardımcı hareketlerini ifade eden kelimeler olarak, Türkçeyi birkaç hareketi basit bir cümle ile karşılayan cümle kalabalığından uzak, sade ve geniş bir ifade kabiliyetine sahip bir dil hâline getirmeleridir. Yunus Emre, zarf-fiillerin bu özelliğinden oldukça sık faydalanmıştır.

Zarf-fiiller cümlelerde zarf görevini üstlenirler. Yunus Emre Divanı'nda zarf-fiillerin büyük bir kısmını nasıllık-nicelik bildiren zarflar meydana getirmişlerdir.

“Terkini urmadan”, “tevbe kılup”, “turmadan”, “virışeli”, “içüm yanup”, “yaraklanup”, “yüzsürüyü”, “aldanuban”, “bitüp”, “dirlüben”, “isteyüben”, “diyü diyü”, “kararuban”, “yoldaş olup”, “ayak uzadup”, “ahvirübenin”, “idüben”, “diyübeni”, “emek döküp”, “esrük olup”, “dari kurup”, “çarh uruban”, “cehd eylüyüp”, “bülbul olubanı”, “isteyü”, “bahrileyin”...vb.

Geriye kalan zarf-fiiller ise genel olarak zaman bildiren zarflardan meydana gelmişlerdir:

“namâz kılmayınca”, “ötmeyince”, “pinhan iken”, “sevelden”, “sorunca”, “süri”, “urıcak”, “sunmadan”, “görmeyince”, “levhü kalem”, “çalınmadan”, “kocakalınca”,

“başındanaşıcağaz”, “canımı alaldan”, “alalı”, “bitmeyince”, “tutmayınca”, “yunmayınca”, “yaradılmazdan”...vb. (Görmüş 2003,100).

Yunus Emre zarflar içerisinde toplam 884 zarf-fiil kullanmıştır. Duygu, düşünce ve hayallerini bir oluş hâline getirirken zarf-fiilleri kullanılması, onun anlatımını monotonluktan ve hareketsizlikten kurtarıp canlı ve etkileyici bir biçime sokmuştur. Çünkü şair, tasavvuf konusunu işlediği için, şiirlerinde zaman ve yeri özellikle belirtmemiştir. O daha ziyâde nasıllık, nicelik yönünden şiirdeki fiilleri tasvir etmeyi açıklamayı tercih etmiştir. Kullandığı fiillerin büyük bir kısmının mecaz içermesine rağmen kolay anlaşılır olması sayesinde şair, insanların göz önünde canlandırabileceği, algılama yeteneğine göre sezip kavrayabileceği bir anlatım yöntemi kurmuştur.

Divan’da kullanılan zarf-fiillerin sayısı şairin şiirlerinde durağan nesne nitelemeleri yerine, hareket hâlindeki, nesnenin hareket tasvirini yapmayı tercih ettiğini gösterir. Bu kullanışlar Yunus’un dinamik üslubunun belirleyici özelliklerindedir.

KAYNAKÇA

- CİN, A., Babacan, V. (2013). “Yunus Emre’nin Risaletü’n Nushiyye’si ve Divan’ı Üzerine Yeni Bir İnceleme”, *Mediterranean Journal of Humanities*, 57-69.
- ERGİN, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GEMALMAZ, E. (1991). “Yunus Emre’nin Şiirlerindeki Dil Özellikleri”, *Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*,(15-16 Ekim Erzurum), 61-77.
- GÖRMÜŞ, Y. (2003). *Yûnus Emre Dîvânı’nın Kelime Dünyası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KAPLAN, M. (1971). *Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)*. İstanbul.
- KORKMAZ, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SALAN, E. (2015). “{-mAGIn} Zarf-Fiil Eki Üzerine”. A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 54, Erzurum, 71-84.
- TATÇI, M. (1998). *Yûnus Emre Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.